

SPECIAL 2017 MUNTSTELSLS
DOOR DE EEUWEN HEEN

Op 24 maart 1959 gaf de Griekse post een bijzonder fraaie serie Antieke Munten uit. We zien daarop een selectie van munten van Griekse steden in de Oudheid.

DOOR Frans Bruna

afb.9 Athene munt-
stempel tetradrachme

afb.10 Atheense
obool plus eurocent

ANTIEKE MUNTEN VAN GRIEKSE STEDEN

Officiële munten, maar bij twijfel: de weegschaal

Ze waren geselecteerd omdat ze toentertijd belangrijk waren – in Griekenland zelf, maar ook op Cyprus, en zelfs in de havenstad Syracuse (AFB.1) op Sicilië. Schitterende 4-drachmenstukken, zeer gedetailleerd uitgevoerd – en dat op een munt met een doorsnede van 24 mm (AFB.2).

Overall in het Middellandse zeegebied vond men Griekse steden en stadjes, en rond de Zwarte Zee – Dat waren andere tijden.

Het was een serie van 10 zegels, maar er waren nog ruim 600 andere Griekse steden die munten sloegen.

Wie verder onderzoek doet, ziet dat op de munten vaak geen plaatsnaam stond. De afbeelding was voldoende karakteristiek voor de stad die ze geslagen had. Even opmerkelijk: de waarde wordt er niet op vermeld! Ze hebben gemeen, dat ze gemaakt zijn van zuiver zilver. We zoeken bij de postzegels de munten. Exact hetzelfde zijn ze nooit: stempels moesten regelmatig vervangen worden, en stempels maken was handwerk.

Drachmen en staters.

Een zeeman reist rond. Een Atheense schipper gaat naar Noord-Griekenland. Kan hij daar betalen met zijn mooie 'uilen' (AFB.3+4)? Je zou zeggen: natuurlijk, want Atheense 'uilen' zijn tetradrachmen (4-drachmenmunten), en het geld in Chalcidice heet ook tetradrachme. Maar

ja, iedere stad of staat is autonoom. In Athene is het standaardgewicht 17,2 gram zilver, maar in Noord-Griekenland heeft men munten van circa 14,45 gram. Onze schipper zal naar de geldwisselaar moeten gaan om zijn 'uilen' om te wisselen. Als hij daarna verder vaart, naar Abdera in Thracië (tegenover het eiland Thasos), komt hij in een plaats waar men intussen een nieuw muntstelsel heeft, de stater van 12,5 gram (AFB.5+6). Weer wisselen. Nu kan hij denken 'de staters die ik overhoud kan ik in de buurt van Athene wel weer kwijt; op het eiland Aegina hebben ze ook staters (AFB.7)'. Maar nee: daar hebben ze iets kleinere staters, van 12,2 gram. Een andere mogelijkheid lijkt Corinthe, ten westen van Athene; ook daar heeft men staters. Maar ook Corinthe heeft andere staters, van 8,6 gram (AFB.8 met een Pegasus – gevleugeld paard – en de godin Athene). Athene had eigen zilverbijlen (bij Laurion), waaruit zeer zuiver zilver gewonnen werd en bovendien was het een grote handelsstad. Er werden dus enorm veel Atheense munten gebruikt in het hele Middellandse Zeegebied en rond de Zwarte Zee (AFB.9 van een originele stempel van ca. 425 v.Chr.). Als de man geluk had accepteerde men deze bekende munten in andere steden. Maar daar kon hij niet op rekenen.

Geldwisselaars

Men kon dus niet zonder geldwisselaars. Nu werkten die niet gratis, dus de klant leed

verlies bij het wisselen. Daar komt nog iets bij. Munten van een stad hadden een standaardgewicht, maar zilveren munten slijten. Dus hanteerde de geldwisselaar zijn weegschaal, en als de Atheense munt bijvoorbeeld 16,5 gram bleek te wegen (4% zilver ontbrak) werd de wisselkoers aangepast. Als onze schipper in Athene met zijn drachmen betaalde, speelde dat geen rol, maar in het 'buitenland' wel. Soms ontbrak er nog meer aan het gewicht. Je kunt ook wat zilver afvlijen, en met wat handigheid valt dat niet op. Antiek Griekse munten hebben namelijk geen kartelrand.

Nog even over die gewichten: zat er dan helemaal geen lijn in? Jawel. Zo is het gewicht van de stater van het eiland Aegina (de eerste staat met munten in Griekenland) nagevolgd door vele steden in Midden-Griekenland. En het gewicht van de Atheense tetradrachme vindt men terug op veel munten van Griekse steden op Sicilië. Later gebruikte Alexander de Grote van Macedonië de gewichtsstandaard van Athene voor zijn miljardenoplag van munten toen hij het ene land na het andere veroverde.

Oorsprong van muntslag

We hebben het nu over de eerste eeuwen van grootschalige muntslag. Grieken hadden het idee overgenomen van Lydië, een koninkrijk in West-Anatolië waarvan koning Croesus de bekendste is.

In en bij de hoofdstad Sardes brachten twee rivieren elektrum mee – een legering van goud en zilver die daar in de natuur voorkwam. Deze sporen werden uit het water gezeefd. De hoeveelheden bleken groot genoeg om klompjes van te fabriceren die voor ruilhandel gebruikt werden. Op den duur – we spreken dan over circa 650–600 v. Chr. – nam de staat de fabricage van munten ter hand met een vast gewicht en een afbeelding, meestal een leeuw.

afb.1 1959 50 lepta Syracuse tetradrachme

afb.2 Syracuse tetradrachme

afb.3 1959 20 lepta Athene tetradrachme

afb.4 Athene tetradrachme

afb.5 1959 1.50 dr Abdera stater

afb.6 Abdera tetradrachme

afb.7 Aegina stater

afb.8 Corinthe

Een probleem bleek wel dat de natuur niet zorgde voor een vaste verhouding van goud en zilver, hetgeen onzekerheid gaf over de waarde. Griekse steden aan de Westkust van Anatolië namen het principe van staatsmunten wel over, maar schakelden over op munten die geheel van zilver waren.

Dit moderne 'ruilmiddel' werd snel overgenomen door andere Griekse steden. Rond 600 sloegen de Griekse steden in West-Anatolië munten. Rond 550 volgden de eerste steden in wat wij tegenwoordig Griekenland noemen – het eiland Aegina voorop (afb.7, een zeeschildpad) – en rond 500 een groot aantal steden in Griekenland en bovendien in Zuid-Italië en op Sicilië. Vijftig jaar later is de muntslag ook in zwang in Griekse steden rondom de Zwarte Zee. Een eeuw later zijn er circa 600 steden met een muntslag.

Goud, zilver, brons

Het overgrote deel van de munten is van zuiver zilver. Gouden munten werden hier en daar ook wel geslagen, maar goud is veel kostbaarder dan zilver. Munten van goud waren voor het gewone betaalkverkeer dus niet bruikbaar. Ze werden nogal eens gebruikt in het leger, voor de jaarbetaling aan de soldaten. Munten van zilver waren veel gangbaarder.

Ook zilver heeft zijn bezwaren. Voor de gewone man waren tetradrachmen of drachmen veel te kostbaar voor een kleine betaling. Hij gebruikte obolen, eenzesde van een drachme. Een drachme woog in Athene 4,3 gram, maar een obool 0,72 gram (AFB.10), en een hemiobool de helft: 0,36 gram. Die raken gemakkelijk zoek. Voor de veiligheid bewaarde men obooltjes onder zijn tong; ook een dode kreeg zo'n muntje mee, om Charon, de veerman van de onderwereld, te betalen.

Dus kwam op den duur brons in gebruik voor kleine betalingen. Een onedel metaal dat gegoten werd tot zwaardere munten. Veel kleinere steden gaven zelfs uitsluitend bronzen munten uit. Voor grotere betalingen gebruikte men dan zilveren munten van andere steden. Op postzegels zie je niet vaak bronzen munten afgebeeld, omdat de minder verfijnde afbeelding in brons hiervoor niet in trek is.

afb.11 1959 2.50 dr Chalcidische Bond tetradrachme

afb.12 Chalcidische Bond tetradrachme

Alexander de Grote van Macedonië

En toen raasde Alexander de Grote door de wereld. Deze Macedonische koningszoon werd in 336 v.Chr. – 20 jaar oud – koning. Toen hij 13 jaar later stierf, besloeg zijn rijk een enorm gebied, tot in India aan toe. De Alexandermunten (AFB.13+14, een tetradrachme, van Heracles en van Zeus op zijn troon) werden in ongekend grote hoeveelheden geslagen. Het zilver daarvoor kreeg hij in handen doordat hij het edelmetaal van de

Perzische koning in beslag nam. In 24 muntfabrieken (van Macedonië tot in Babylon, in het huidige Irak) werden wellicht een miljard munten geslagen, vooral tetradrachmen.

Na zijn dood gingen zijn opvolgers door met deze munten te slaan. Ze zijn nu nog in grote aantallen in de handel.

Overigens wordt wel gezegd, dat het hoofd van Heracles op de munt wel wat weg heeft van dat van Alexander zelf, die volgens de officiële stamboom afstamde van de halfgod Heracles.

De munt van Syracuse uitgelicht

De stad Syracuse op Sicilië gaf zeer fraaie munten uit.

Er zijn zelfs stempelsnijders die op hun creaties een paraaf mochten zetten (op AFB.25: AI).

Op de voorzijde ziet men de nimf Arethousa. De zoetwaterbron die naar haar genoemd is kan men nog zien in de stad, op luttele meters van de (zoute) zee (AFB.26). In haar haar steken papyrusbladeren, die ook nu nog in de bron groeien. En om haar hoofd buitelen dolfijnen.

Op de keerzijde is een vier-span afgebeeld. Let op al die paardenbenen. De menner jaagt het vierspan voort, en in de lucht ziet men het bekende

afb.25 Syracuse tetradrachme

symbool van de triskeles, de 'driebener'. In de afsnijding staat: 'van de Syracusanen' en de paraaf AI. De heersers van Syracuse namen vaak deel aan de paardenrennen bij de Olympische Spelen, en lieten dat trots zien.

Er bestaat nog een variant van deze munt, een zware dekdrachme (10-drachmenstuk) waarop in de lucht geen triskeles te zien is maar de godin van de overwinning die een krans aanvliegt. De heerser heeft ditmaal gewonnen!

afb.26 Arethousabron bij de zee

afb.13 1959 70 lepta Macedonie tetradrachme

afb.14 Alexander de Grote Macedonie tetradrachme

afb.15 1959 1 dr Rhodos tetradrachme

afb.16 Rhodos tetradrachme

afb.17 1959 10 lepta Olympia stater

afb.18 Olympia stater

afb.19 1959 4.50 dr Knossos tetradrachme met Hera

afb.20 Knossos labyrinth tetradrachme met Zeus

afb.21 1959 8.50 dr Delphi tridrachme

afb.22 Delphi tridrachme

afb.23 1959 6 dr Cyprus stater

afb.24 Cyprus Paphos Aphrodite hemistater

De complete postzegelmissie van 1959

We zijn in deze tekst al enkele munten tegengekomen: van Syracuse, op de 50 lepta-zegel (van Athene), op de 20 lepta-zegel (van Macedonië).

We vinden veel tetradrachmen van de Chalcidische Bond, op en bij de drie schiereilanden in Oost-Macedonië (AFB.11+12) van Apollo en zijn lier, maar er zijn ook zeer speciale. De naam van het eiland Rhodos betekent: roos. Alle munten van Rhodos vertonen dus op de keerzijde een roos, en op de voorzijde een portret van Helios, de zonnegod. De tetradrachmen hebben een eigenzinnig gewicht, wat lager, namelijk 15,27 gram. (AFB.15+16). Tegenwoordig vinden wij het al opmerkelijk als een eiland een eigen muntstelsel heeft. Maar voor 408 v.Chr. had het eiland drie steden met ieder eigen muntslag. In dat jaar stichtte men een nieuwe stad die net als het eiland Rhodos heet, op een plek waar een goede haven aan te leggen was. De andere drie muntslagen werden toen opgeheven. De nieuwe stad werd een van de belangrijkste handelssteden in het oostelijk deel van de Middellandse Zee.

De geschiedenis van de stad Abdera is opmerkelijk. Oorspronkelijk een kleine plaats (ten noordoosten van het eiland Thasos) werd het in 544 v.Chr. 'ingenomen' door de inwoners van Teos in het westen van Klein-Azië, die collectief vluchtten voor een dreigende Perzische invasie. De karakteristieke muntafbeelding van een griffioen namen ze mee (afb.5+6). Van een stater met een griffioen en een ingeslagen vierdelig vierkant. Een griffioen is een fabeldier, met een leeuwenlichaam en de kop en vleugels van een adelaar.

Minder courante munten

De andere afbeeldingen zijn van minder courante munten. Olympia bijvoorbeeld. Dit plaatsje op de Peloponnesus, bij de stad Elis, kwam eens in de vier jaar tot leven wanneer daar de Olympische Spelen werden gehouden rond de Zeustempel. De afgebeelde stater (AFB.17+18) is geslagen bij gelegenheid van de 108e Olympiade, in 348 v.Chr. Knossos op Kreta. Dit stadje aan de Noordkust is bekend van een Minoïsch paleis, uit circa

1500 v.Chr., maar duizend jaar later sloegen men verschillende tetradrachmen met op de keerzijde een wisselende verbeelding van het Labyrint (AFB.19+20).

Delphi, een stadje in Midden-Griekenland, huisvestte een destijds wereldvermaard tempeldomein. In de Apollotempel voorspelde de priesteres Pythia de toekomst en gaf advies. Stad en omstreken gaven munten uit, waarvan er weinig over zijn. (AFB.21). Zeer bijzondere afbeeldingen: twee drinkhoorns in de vorm van ramskoppen, en de keerzijde een deel van een cassettenplafond (wellicht van de tempel) (AFB.22).

Tenslotte het eiland Cyprus, 850 km. vanaf Athene. Ook daar woonden Grieken. Op de zegel van 6 drachmen (AFB.23) zien we een munt van de stad Paphos die ik niet heb kunnen traceren. We zien het hoofd van de godin Aphrodite die op dat eiland zeer vereerd werd, en een zittende god, en de naam van koning Nikokles. Op de afgebeelde gouden munt (een halve stater, 5,15 gram – AFB.24) staat eveneens Aphrodite, en haar meest geliefde vogel, een duif. Het schrift is Cypriotisch.

DE POSTZEGELVERENIGING 'GRIEKENLAND'

Verzamelaars van Griekse postzegels en poststukken hebben een eigen vereniging met circa 110 leden uit Nederland, België, Duitsland en Griekenland.

De belangstelling gaat uit naar postzegeluitgiften, én naar de woelige historie van Griekenland.

Ledendag: 4x per jaar organiseren wij een ledendag in Zeist, op een zaterdag vanaf circa 11.00 uur. Op het programma: een lezing (met beelden), een grote veiling en natuurlijk onderlinge contacten.

Verenigingsblad: Viermaal per jaar verschijnt het Bulletin 'Hermes', in 2014 nog bekroond als beste blad binnen de gespecialiseerde postzegelverenigingen.

Bibliotheek: Wij zijn in het bezit van een grote collectie boeken en artikelen, U kunt deze per post lenen.

Contributie: per jaar € 26,- voor leden woonachtig in Nederland; daarbuiten € 31,-
Secretaris Jan Blijleven: info@pv-griekenland.nl
Commissie nalatenschappen: adviseert bij plannen tot verkoop; treedt desgewenst handelend op.
www.pv-griekenland.nl